

VIJFTIG JAAR BONDEN

Gereformeerde Mannenbond 1946-1996

L.H. Heij

Dit jaar is het vijftig jaar geleden dat de Bond van Mannenverenigingen op Gereformeerde Grondslag, thans Bond van Gereformeerde Bijbelstudieverenigingen, in Utrecht werd opgericht. Bij het veertigjarig jubileum, in 1986, heeft J.K. Zuidhof in PETAH-JA uitvoerig aandacht gegeven aan de oprichting van de Bond. Zijn bijdrage staat ook afgedrukt in het fraaie jubileumboek *Er staat geschreven...Er is geschied*. Het is niet de bedoeling te herhalen wat toen is geschreven. In deze bijdrage willen we stilstaan bij de gebeurtenissen die aan de oprichting zijn voorafgegaan.

Een speurtocht naar het notulenboek van de oude Bond liep op niets uit. Het bleek onvindbaar. Wel konden in het Rijksarchief Utrecht oude jaargangen van het *Gereformeerde Mannenblad* worden geraadpleegd. Uit de daarin afgedrukte verslagen van de bestuursvergaderingen ontstond het volgende verhaal.

Vrijmaking

We gaan terug tot het jaar 1944, toen het tot een breuk kwam in de Gereformeerde Kerken tengevolge van het handelen van de Generale Synode, die sinds 1943 in Utrecht vergaderde. Op dat moment lag het werk van de mannenverenigingen op de meeste plaatsen vrijwel stil. Vele mannen werkten gedwongen in Duitsland of waren ondergedoken voor de bezetter. In het najaar en de daarop volgende 'hongerwinter' werd het nog moeilijker. 'Spertijd' en het ontbreken van elektriciteit maakten het vergaderen 's avonds onmogelijk.

Het orgaan van de Mannenbond kon wegens papierschaarste al sinds 1942 niet meer verschijnen. Het is dan ook niet verwonderlijk dat het tot de zomer van 1945 duurde, voor het werk van de Bond weer op gang kwam. Op vele plaatsen had de Vrijmaking zich toen al voltrokken, met uiteraard ook gevolgen voor het werk binnen de mannenverenigingen. Soms bemoeiden kerkeraden zich rechtstreeks met het werk van de verenigingen, zoals bijv. de kerkeraad van Den Haag-West, die in juli 1945 een brief stuurde aan de mannenverenigingen, waarin stond dat er op de verenigingen geen besprekingen of besluiten plaats mochten hebben, die in strijd waren met de uitspraken van de laatstgehouden Generale Synode.

Eenheid?

Op 5 september 1945 kwam het bestuur van de Bond voor het eerst na de bevrijding bijeen. Door het overlijden van de voorzitter, dr. M.B. van 't Veer het jaar daarvoor, berustte de leiding bij de tweede voorzitter, ds. IJ. van der Zee. Er was een groot aantal brieven binnengekomen naar aanleiding van de recente gebeurtenissen in de kerken. Uitvoerig werd gesproken over de mogelijkheid om de eenheid binnen de Bond te bewaren. Het bestuur besloot voorlopige richtlijnen te geven in afwachting van de besluiten van de bondsvergadering, die echter pas gehouden zou worden 'als de Synode der Gereformeerde Kerken in april 1946 D.V. te houden, haar besluiten heeft bekend gemaakt'. Het bestuur was eenparig van oordeel dat de broeders van beide kerkgroepen lid konden zijn van de Bond. Als grond voor deze uitspraak werd teruggegrepen op een besluit van 1934, waarin stond dat de verenigingen ook niet-leden van de Gereformeerde Kerken konden toelaten, die instemden met de grondslag en het doel van de verenigingen. Vermeldenswaard is nog dat deze vergadering gedeeltelijk werd bijgewoond door mevr. E.M. Heuzeveldt-van der Lelie, de presidente van de Bond van Gereformeerde Vrouwenverenigingen. Wel begrijpelijk, want de vrouwen zaten met hetzelfde probleem als de mannen.

Breuk

Op 16 november 1945 kwam het bestuur in spoedvergadering bijeen in verband met de vele reacties, die waren ontvangen op het besluit om leden uit beide kerken toe te laten tot de verenigingen en de Bond.

Het bondsbestuur kwam tot de conclusie dat de begeerde eenheid in de Bond en de verenigingen niet kon worden gehandhaafd en constateerde dat er thans twee groepen verenigingen zijn: één die zich gebonden acht aan de besluiten van de Generale Synode van 1942/'43 en één die zich heeft vrijgemaakt van die besluiten. Verder dat beide groepen ook naar eigen inzicht wensen te worden geleid in hun bondsorgaan en in hun schetsen. Op grond hiervan besloot het bestuur over te gaan tot 'een ordelijke en georganiseerde splitsing'.

Men besloot geen bondsvergadering te houden, maar de verenigingen bij referendum te laten beslissen. Als bezwaar tegen een bondsvergadering werd aangevoerd dat men dan lang over de huidige toestand zou spreken, zonder aan de feiten iets te veranderen. Daarbij zou het de verwijdering tussen de broeders alleen maar groter maken.

Alle aangesloten verenigingen ontvingen een korte toelichting op het bestuursbesluit, met daarbij een formulier waarin gevraagd werd of men kon instemmen met het voorstel van het bestuur. Verder de vraag of men zich naast de grondslag van de Bond ook gebonden achtte aan de uitspraken van de Generale Synode 1942/43. Indien er binnen de vereniging verschil van opvatting bestond, wilde men ook de stemmenverhouding weten.

Van de 521 aangesloten verenigingen zonden 376 het formulier terug. Van deze 376 verenigingen stemden 196 leden vóór splitsing en 175 tegen. Hiermee was de breuk in de Bond definitief.

Door het bestuur werden de leden J. Alberts, W. Beekman JWzn en E. Zwarteveen, die met de Vrijmaking waren meegegaan, benoemd in een commissie om de zaken der 'vrijgemaakte' verenigingen in de Bond af te handelen.

Naar een nieuwe Bond

In een toelichting bij de besluiten van 16 november 1945 schreef ds. IJ. van der Zee, dat het bondsbestuur in september te idealistisch geweest was door de eenheid in de Bond te willen bewaren. Uit de vele ingekomen brieven was gebleken dat de werkelijkheid niet klopte met het ideaal. Ter verdediging van het september-besluit om de Generale Synode af te wachten, schreef hij:

'Het afwachten van de besluiten van de Synode van 1946, alvorens een Bondsdag te houden, is ingegeven door de hoop dat die besluiten de gedeeldheid ongedaan zouden maken en niet: een zich willen regelen naar de besluiten van die Synode en dus eigenlijk alles in de Bond te laten beslissen door de Synode, al was het dan ook indirect'.

Hij hoopte niet alleen op herstel van de eenheid, maar ook op een vereniging in één mannenbond van alle gereformeerde belijders, in het bijzonder uit de Christelijke Gereformeerde Kerk.

Inmiddels had de mannenvereniging 'Joh. Calvijn' te Bergschenhoek besloten uit de Bond te treden. Zij motiveerde dit besluit aldus:

'Zij is van meening dat leiding geven aan den arbeid der Vereenigingen, bij een samengaan der Gereformeerden (vrijgemaakt) en Synodocraten in één Bond, niet mogelijk is, zonder geweld te doen aan Schrift en Belijdenis, Kerkhistorie en Kerkenorde'.

Alle verenigingen, die een gelijk besluit reeds genomen hadden of nog zouden nemen, werden opgeroepen zich met haar in verbinding te stellen om te komen tot oprichting van een nieuwe Bond.

De oprichting

Op 14 februari 1946 kwamen afgevaardigden van 58 mannenverenigingen in Amersfoort bijeen om te komen tot oprichting van een eigen Bond. Na uitvoerige besprekingen werd het volgende voorstel van ds. J.A. Vink aangenomen:

'De afgevaardigden van Gereformeerde Mannenverenigingen te Amersfoort bijeen op 14 februari 1946 besluiten aan de broeders Ds. H. Knoop te Rotterdam-Delfshaven, D.C. Haak te Berkel, C. van der Kaaden te Bergschenhoek, G.D. Vos te Groningen en S.D. Postma te Utrecht op te dragen, om - in samenwerking met de broeders Beekman, Alberts en Zwarteveen - de voorbereidingen te treffen voor de constituering van een Bond van Mannenverenigingen op Gereformeerde grondslag, op een Bondsdag, te houden zo mogelijk vóór 1 mei 1946, tot welke constituering de vergadering bij deze besluit'.

Het resultaat was dat op 22 mei 1946 de eerste bondsvergadering kon worden gehouden in de Bethlehemkerk te Utrecht. De bovengenoemde personen werden als voorlopig bestuur benoemd, waaraan ds. F.A. den Boeft werd toegevoegd als tweede voorzitter.

Meegedeeld werd dat van de oude Bond een bedrag van f 2500,- was ontvangen. We besluiten met de voor deze tijd wel zeer curieuze mededeling, dat wie aan de koffietafel wilde deelnemen, zijn broodbonnen moest meenemen.

Bondsvoorzitters

ds. H. Knoop 1946-1947

dr. R.H. Bremmer 1947-1959

dr. W.G. de Vries 1959-1978

drs. H.J. Boiten 1978-1992

ds. P. Niemeijer 1992-